

PAAVOLAN & PIETILÄN REITIT

Paavolan ja Pietilän reitit lähtevät samasta kohtaa, Saaren koululta. Koululta reitti kulkee Pietiläntietä pitkin pohjoiseen. Rautaniementien varrelta käännytään hakattuun metsään, jonka reunasta löytyy kuparikaivokset. Kaivoksilta pääsee takaisin vain samaa reittiä, mutta jos haluaa kiertää pitemmän lenkin jatkuu Rautaniementietä pitkin Pietilän kierros. Rautaniementien päästä pääsee Lohjan kaupungin yleiselle uimarannalle. Metsän poikua pitkin reitti kiertää Pietilän rantatielle, jota pitkin palataan takaisin Pietiläntielle. Tämän tien varrelta taas löytyy Ciderbergin viinitila, johon voi matkallaan poiketa. Reitin korkeimmalla kohdalla on penkki levähdystä varten.

1 Sota-aika Saaren koululla

Vuosina 1939-40, talvisodan aikana Saaren koulu eli poikkeuksellista aikaa. Koulu toimi turvapaikkana Helsingistä ja Lohjalta pommituksia pakoon lähteneille äideille ja lapsille. Myös Virkkalasta tuli väkeä, koska Lohjan Kalkkitehdasta oli myös pommitettu. Ja Saaren lotat hoitivat muonituksen paikallisille. Valtiolta tuli ruoka-avustuksia, mutta paikallisilta tiloilta saatiin myös apua. Mm. Kallan talosta vietiin joka päivä koululle 30 litran tonkassa maitoa. Maitokuskiksi oli ”päässyt” silloin vielä 17-vuotias, eikä vielä räysi lotta, Rantalalan talosta Aili Päivärinta (nyk. Sjögren). Maidon kuljetus suoritettiin aamupäivän aikaan, valoisalla. Ilmapommitusten pelossa nuorelle, punatakkiselle tytölle, laitettiinkin valkoinen lakana ylle lumipuvuksi. Matkaksi tuli noin kaksi kilometriä, Rantala sijaitseen puolivälissä taivalta koululta Kallaan. Kyseinen talvi oli poikkeuksellisen kylmä. Lohjansaari on ollut jo silloin omenavaltaita aluetta ja esimerkiksi Rantalassa oli 50–75 omenapuuta. Vuoden –39–49 talven jälkeen keväällä oli Rantalalan tilalla enää kolme suurta kaneliomenapuuta elossa, kaikki muut puut olivat kuolleet talven kylmyyteen. Mustat puut kaivettiin keväällä ylös maasta ja paikalle istutettiin uudet taimet. Omenien myynti oli tarpeellinen tulonlähde.

Talven ankuruus ja ruokavarojen niukkuus ei estänyt hauskojenkin muistojen tallentumista ihmisten mieliin, kuten seuraava. ”Paavolan pitkässä talossa (nyk. Toivari) asui kolme perhettä, Oksaset, Terho ja Mäkinen. Oksasilla oli monta lasta ja koululla keittäjänä toiminut Taimi Toivonen oli talvisaikaan vienyt koululta polkua pitkin maitokannussa hernesoppaa Oksasten lapsille. Taimi oli kaatunut polulla, mutta

saanut tuikattua kannun pystyyn hankeen. –Onneks sain lyötyä soppakannun pystyyn hankeen, ei niin väliä vaik ite kaatu.”

Koulussa asui sotien aikana johtajaopettajan perhe, Pesoset. Gunnar Pesonen oli tullut Kajaanista vaimonsa ja pienen poikansa, Veikon, kanssa Saaren kouluun 1937. Vuonna 1939 rouva oli kuollut synnytyksen jälkeen Helsingissä ja avuksi kutsuttiin rouvan sisko Raila Kajaanista huolehtimaan pienestä vauvasta ja pikkupojasta. Jatkosodan aikana Gunnar pääsi vihkilomalle –42, kun hänet ja Raila vihittiin Lohjan kirkossa. Tuore pari kuljetettiin Toivosen autossa koululle ja paikalliset lotat olivat tehneet kunniakujan alakoulun rappujen viereen. Sulhanen oli pukeutunut asepukuun ja morsiamella oli lottapuku.

Pieni Jouko Pesonen ja Raila sekä Linnea Päivärinta (nyk. Hillner) suksilla, noin vuonna 1940–41.

2

Kuparimalmikaivos

Kolme pyöreää kuoppaa keskellä metsää. Kahdesta on louhittu kuparimalmia kuuden vuoden ajan, kolmas osoittautui köyhäksi. Kaikki tämä on saanut alkunsa malminetsijä E.J. Westlingistä, joka löysi tämän esiintymän, ”Isonsaaren Paavolan kylässä olevan Alitalon maalla lähellä Askolan kylän metsäraja”, vuonna 1824. Kaksi vuotta myöhemmin aloitettiin koelouhinnat, kolmesta kohtaa, kuten jäljistä näkee. 4.6.1831 John Julin, Fiskarsin ruukin omistaja, sai valtauskirjan paikkaan ja pyysi Westlingiä tekemään paikalla tarkempaa tutkimusta. Vuosien 1834–1839 aikana louhittiin varsinkin koillista ja luonaista, seitsemän sylen (noin 1,4 m) etäisyydellä toisistaan olevaa louhosta. Alkuun tietä lähinnä olevan louhoksen koko oli vain 1,5 kynnärää (n. 90 cm) leveä, mutta laajeni lopulta yhdeksän kynnärän levyiseksi (n. 5,35 m). Kuparimalmi kaivettiin lou-

hoksesta käsivintturilla ja maasta kuoppiin valuva vesi soikoilla. Maastosta löytyy vieläkin jäänteitä louhinnasta. Kupariesiintymä kuitenkin tyrehtyi, eikä vuoden 1839 jälkeen ollut enää tarvetta louhia syvemmälle. Koillinen louhos kaivettiin 30 kynnärän syvyiseksi (hieman alle 18 metriä!) ja lounainen louhos 24 kynnärän syväksi (noin 14 metriä). Paavolan esiintymä, vaikka olikin vain ”myhky”, eikä laajalle leviävä suoni, oli louhinnan aikoihin tärkein kuparimalmiesiintymä näillä alueilla.

Noin 150 vuotta sai louhokset olla satunnaisten marjastajien ihmeteltävänä, kunnes 1990-luvun alussa Lohjansaaren Metsästysseura teki palveluksen paikallisille eläimille ja aitasii syvät kuopat. Nyt niihin ei enää onnettomat peurat ja hirvet vahingossa putoa.

3

Rautaniemen kaivos

Lohjansaaren eli Isonsaaren merkittävin rautaesintymä on ollut Askolan pitäjän Rautaniemessä. Ensimmäisen kerran rautaa on louhittu paikalta jo 1700-luvun puolessa välissä, todennäköisesti malminetsijä Isaac Åbergin löytämänä. Aivan rannan tuntumassa, niemen kärjessä sijainnut esiintymä oli erinomainen paikka malmin kuljettamisen kannalta. Kivet saatiin louhinnan jälkeen lastata suoraan rannassa olevaan proomuun tai lauttaan, joka varppaamalla (vaijerilla tms. hinaus) kuljetettiin Mustioon. Talvella härkien vetämänä kivireillä. Louhinta tähän aikaan saatettiin suorittaa tulen avulla; nuotiolla kuumennettiin kiveä, joka nopeasti viilennettiin vedellä, näin syntynyttä halkeamaa suurennettiin kiiloilla ja hakuilla. Ruudin käyttö yleistyi vasta 1700-luvun lopulla.

Seuraavan kerran paikalla louhittiin jälleen herä Westlingin toimesta vuonna 1826. Edellisestä

louhinnasta jääneistä ns. varppikasoista löytyi vielä mukavasti malmia. Valtion kustantamana louhinta aloitettiin kesällä 1827. Malmi oli 40%:sta ja sitä kuljetettiin mm. Ulvilan Leineperiin, vielä 1829.

Taas kaivos hiljeni, kunnes syksyllä 1850, mm. Högforsin ruukin omistaja Joseph Bremer, aloitti kaivoksen tyhjennyksen ja louhinnat. Suurilla toiveilla varustettu Bremer louhitutti malmia kaivoksesta vuoteen 1860, jolloin toiminta hiipui malmin osoittauduttua heikompileatuiseksi, kuin oli alkujaan luultu. Kaivos oli tuolloin 10 sylen syvyinen eli noin 20 metriä.

Nykyään kaivosta ei enää näkyvillä ole, sen päälle rakennettiin 1950-luvulla asuinrakennus. Aukko oli jo sitä ennen täytetty vedellä ja kaatuneilla puunrungoilla, syvä kuoppa oli sekä eläimille että ihmisillekin vaarallinen, aivan kuten kuparikaivokset.